

Система ІРБІС в українських бібліотеках

Проект Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» передбачає «формування зведеного каталогу документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах». Система автоматизації бібліотек ІРБІС розглядається як програмно-технологічна платформа для започаткування в Україні корпоративної каталогізації поточних надходжень до сукупного бібліотечного фонду й формування його зведеного каталогу. Ця обставина зумовила підвищену увагу до теми семінару «Система ІРБІС в українських бібліотеках», у роботі якого взяло участь понад 100 фахівців.

Основну увагу учасники зібрання приділили таким проблемам:

- досвід використання автоматизованих інформаційних систем у бібліотечних установах;
- функціональні особливості впровадження ІРБІС різних версій;
- підходи до організації корпоративної взаємодії провідних бібліотек України як загальнодержавного, так і регіонального рівнів на основі ІРБІС.

Відкрили семінар заступник генерального директора НБУВ, канд. екон. наук **А. О. Чекмарьов** і керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, канд. техн. наук **Л. Й. Костенко** доповіддю «Проект системи корпоративної каталогізації в Україні». Вони зазначили, що мета створення Системи корпоративної каталогізації – об'єднання зусиль з бібліографічної обробки поточних надходжень до бібліотек для формування та взаємовикористання інтегрованого інформаційного ресурсу як основи зведеного електронного каталогу державного бібліотечного фонду та каталогів книгозбірень. Практика засвідчила доцільність започаткування Системи корпоративної каталогізації такими установами, як Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Книжкова палата України ім. Івана Федорова, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.

Наголошувалось, що технологія робіт у Системі корпоративної каталогізації ґрунтуватиметься на принципі одноразового введення і багаторазового використання бібліографічних даних, що забезпечить у масштабах держави суттєву економію матеріально-технічних і кадрових ресурсів. Крім того організація робіт ґрунтуватиметься на накопиченому вітчизняному та світовому досвіді з мережевої взаємодії бібліотек і апробованих як в Україні, так і в СНД проектних рішеннях Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії. Іншими учасниками системи, за їхньою згодою, можуть стати: Державна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, Наукова бібліотека ім. М. Макси-

мовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія», Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний університет», Національна історична бібліотека України, Національна наукова медична бібліотека України, а також провідні книгозбірні регіонів.

Була запропонована концепція розподілу між учасниками проекту повноважень і функцій:

- бібліографічні записи створюють усі учасники проекту;
- доповнення записів рефератами вітчизняних наукових видань здійснює Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського;
- Національна парламентська бібліотека України несе відповідальність за предметизацію ресурсів корпоративного каталогу;
- індексацію здійснює Книжкова палата України ім. Івана Федорова – власник української версії УДК;
- повноту галузевого та регіонального представлення видань забезпечують книгозбірні – методичні центри бібліотечних мереж і провідні регіональні бібліотеки.

Взаємодія бібліотек усіх видів із Системою корпоративної каталогізації здійснюватиметься через вищеназваних учасників, а інтегрований інформаційний ресурс передбачається підтримувати на кількох серверах-дзеркалах в установах – засновниках Системи.

Жвава, а часом і досить гостра, дискусія з питань, порушених у доповіді, тривала понад годину. Така активність присутніх свідчила про актуальність проблематики корпоративної взаємодії, наявність цілої низки перешкод на шляху її впровадження (розмаїття форматів представлення даних і операційних платформ, відсутність єдиного центру керування технологією корпоративної взаємодії тощо).

Президент Асоціації користувачів системи ІРБІС в Україні **Л. З. Рудський** у доповіді-презентації «Дистрибуція ІРБІС в Україні: стан, тенденції, перспективи» звернував увагу аудиторії на стрімке поширення системи ІРБІС у бібліотеках України та держав СНГ. Так, в Україні у 80 % обласних універсальних та університетських книгозбірнях встановлено систему ІРБІС різних версій. А всього в державі понад 300 бібліотек працюють з цією системою. На території СНГ їх діє більше 3000. Доповідач відзначив, що останні версії системи ІРБІС дають змогу автоматизувати практично весь спектр бібліотечно-інформаційних процесів. Але повністю функціональні можливості ІРБІС пересіченими бібліотеками з різних причин ще не використовуються. На завершення свого виступу Л. З. Рудський поінформував учасників семінару про функціональні можливості нових версій системи ІРБІС, зокрема ІРБІС128.

Заступник директора Державної науково-технічної

бібліотеки України **О. О. Москаленко** у доповіді «Впровадження ІРБІС у Державній науково-технічній бібліотеці України» докладно розповіла про етапи поступового впровадження компонентів системи ІРБІС, починаючи з 2002 р. Така робота, як зауважила доповідачка, уможливила відпрацювання мережевої комп'ютерної технології комплектування фондів документними джерелами (зокрема неопублікованими матеріалами), вона сприяла створенню умов для гнучкого доступу до інформаційних ресурсів бібліотеки. Крім усього іншого було розкрито структуру інформаційних ресурсів, технологію їх наповнення та зростання обсягів упродовж останніх років, представлено базу даних періодичних видань та статистичні дані відвідувань веб-сайта. Відзначалося також, що найбільшою популярністю серед відвідувачів (80 %) користується розділ сайту «електронні ресурси». Завершуючи свій виступ, О. О. Москаленко торкнулася перспективних планів автоматизації бібліотечних процесів за допомогою системи ІРБІС64.

Директор Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова **Л. В. Савенкова**, зав. відділу цієї ж установи **О. В. Пекур** виступили з доповіддю «АБІС «ІРБІС» у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова». Вони ознайомили учасників семінару з основними етапами автоматизації бібліотечних процесів, яка розпочалася у 1992 р. Тоді університетською бібліотекою були придбані персональні комп'ютери та прийнято рішення про створення електронного каталогу нових надходжень на базі програмного пакета МАРК (розробник – «Інформсистема»). Основною метою розпочатого проекту було створення та надання читачам зручного в користуванні й інформативно наповненого електронного каталогу. Стрімкий розвиток мережевих технологій зумовив перехід на АБІС ІРБІС32 з Веб-шлюзом для представлення електронного каталогу на новоствореному сайті Бібліотеки. З цього моменту розпочався новий етап автоматизації Бібліотеки. Як зауважили доповідачки, перехід на нове програмне забезпечення виявився досить непростим для персоналу бібліотеки і тривав шість місяців. У 2006 р. Бібліотека придбала новий сервер та телекомунікаційне обладнання, що дало змогу впровадити АБІС ІРБІС64, об'єднати бази даних бібліотечних підрозділів, розташованих у різних корпусах, і розпочати інтеграцію автоматизованої бібліотечної системи з інформаційним середовищем університету, де формувалася колекція повнотекстових документів. Інтегрований ресурс був орієнтований на використання його студентами і викладачами як з локальної мережі, так і з Інтернет, а рівень доступу узгоджувався з авторами документів. У 2008 р. вдалося придбати модуль ІРБІС для формування повнотекстових баз даних, у 2009-му – розпочалося штрих-кодування фондів. А згодом, з придбанням бази даних УДК, було також започатковано технологію міжбібліотечного онлайн-взаємодіювання. На завершення присутніх було поінформовано про роботи з впровадження віртуального

замовлення літератури та технології електронної книговидачі.

Свою доповідь-презентацію наук. співробітник НБУВ **О. Ю. Кузнєцов** присвятив інтеграції бібліографічних ресурсів НБУВ у ІРБІС-корпорацію Євразії. Доповідач визначив функціональні можливості систем автоматизації бібліотек, необхідні для корпоративної каталогізації. Він детально розповів про встановлений на веб-сайті НБУВ модуль Веб-ІРБІС64, звернув увагу учасників семінару на можливість приєднання до ІРБІС-корпорації. Особливість проведеної роботи – автоматичне генерування з індексів класифікаційної системи, що використовується в НБУВ, індексів верхнього рівня Рубрикатора ДРНТІ, який виконує функції мови-посередника між різними класифікаційними системами в бібліотеках і центрах науково-технічної інформації держав СНД. Крім того, було наведено конкретні приклади пошуку та запозичень бібліографічних записів за допомогою різних протоколів ІРБІС-корпорації.

Проблемам корпоративної каталогізації, яку запроваджує НБУВ, була присвячена доповідь мол. наук. співробітника НБУВ **Є. О. Корнілової** «Веб-ІРБІС64 як програмно-технологічна база корпоративної каталогізації». Доповідачка зауважила: НБУВ обрала Веб-ІРБІС64 як програмно-технологічну платформу корпоративної каталогізації, тому що ця система пропонує широкий спектр режимів запозичень бібліографічних записів. Наприклад, безпосередньо з АРМ «Каталогізатор» можуть бути отримані записи з серверів Z39-50, OPAC Global та ІРБІС-корпорації. Є. О. Корнілова відзначила, що ІРБІС64 – гнучка система, яка має засоби персоналізації інтерфейсів відповідно до потреб користувачів. У кінці доповіді вона запропонувала методичну допомогу з модифікації інтерфейсів Веб-ІРБІС64.

Зацікавлений обмін думками у ході семінару дав підстави зробити такі висновки:

1. Дедалі нагальнішим стає розгортання робіт у рамках концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI».

2. Першочегової уваги потребує ініціювання розроблення міжвідомчого проекту, що передбачає створення в Україні системи корпоративної каталогізації та формування єдиного каталогу документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах.

3. Вкрай важливим є вдосконалення нормативно-правової бази, що врегульовує кооперативні технології формування та використання науково-інформаційних ресурсів у електронному середовищі.

Леонід Костенко,
керівник Центру бібліотечно-інформаційних
технологій НБУВ,
канд. техн. наук
Олександр Жабін,
наук. співробітник НБУВ